

**ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՔՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ**

ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՖՐՈՆՏԻԿԻ

**ՀԱՅԱԽՈՍ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀՆՉԱՐՏԱԲԵՐՄԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄՆԵՐԻ
ՇՏԿՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

ԺԳ 00.01 - «Մանկավարժության տեսություն և պատմություն»
(Հատուկ մանկավարժություն) մասնագիտությամբ
մանկավարժական գիտությունների թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

Երևան-2018

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում:

Գիտական ղեկավար՝

մանկավարժական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ՝ Գ.Ռ. Հովյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

բժշկական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր՝ Ա.Վ. Գրիգորյան
մանկավարժական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ՝ Ա.Վ. Մանուկյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Շիրակի Մ. Նալբանդյանի անվան
պետական համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը կկայանա 2019 թ. փետրվարի 8-ին,
ժամը՝ 12:00. Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական
մանկավարժական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈԿ-ի
«Մանկավարժություն» 020 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցե՝ 0010, ք. Երևան, Տիգրան Մեծ 17:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Խ. Աբովյանի անվան
հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի
գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2018թ.-ի դեկտեմբերի 28-ին:

Մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար,
մանկավարժական
գիտությունների թեկնածու, դոցենտ՝

Ա.Ս. Սվաջյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: Հնչարտաբերման խանգարումների հայտնաբերումը, ուսումնասիրումը, ախտորոշումը, կանխարգելումն ու շտկումը լոգոպեդիայի կարևորագույն խնդիրներից են, որոնցով էլ հիմնավորվում է հնչարտաբերման ձևավորմանն ուղղված լոգոպեդական աշխատանքների կարևորությունը: Հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների տարածվածության և հաղորդակցման առանձնահատկությունների մասին գոյություն ունեցող հետազոտությունները մինչև այժմ իրականացվել են միայն առանձին, սակավաթիվի հետազոտությունների ձևով՝ շատ քիչ հեղինակների կողմից: Գոյություն ունեցող հայալեզու մասնագիտական գրականության վերլուծությունը թույլ է տալիս փաստել, որ մինչև այժմ հրատարակված մասնագիտական գրականությունը վերաբերվում է խնդրո առարկայի միայն առանձին, մասնավոր դեպքերի, իսկ գոյություն ունեցող մասնագիտական, ուսումնական կամ մեթոդական ձեռնարկներն անգամ չեն լուսաբանում հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման խնդիրները, չնայած որ վերջին տարիներին, այնուամենայնիվ, հրատարակվել են հնչարտաբերման խանգարումների շտկմանն ուղղված մեթոդական ձեռնարկներ (Ա.Վարդանյան, Գ.Ամիրբեկյան, Վ.Խեբոյան 2007, Ա.Վարդանյան, Գ.Ամիրբեկյան, Գ.Հովյան, Հ.Գրիգորյան 2008, Ժ.Պայլոզյան, Է.Թադևոսյան 2009):

Հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկմանն անդրադառնող ուսումնասիրություններն արդիական են նաև այն առումով, որ Հայաստանում առաջին անգամ է գիտականորեն հիմնավորվում հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների՝ տվյալ դեպքում դիսլալիայի արածվածության, լեզվաբանական բնութագրի, դասակարգման, շտկման մեթոդների, միջոցների, հնարների լոգոպեդական գործընթացը, ինչը հնարավորություն կստեղծի դիսլալիայի կանխարգելման, խոսքային կարիքի գնահատման, շտկման, խորհրդատվական աշխատանքների կազմակերպման, գիտատեսական, գիտագործնական, մեթոդաբանական առանձնահատկությունների մշակմանը:

Գոյություն ունեցող խնդրի լուծման համար անհրաժեշտ ենք համարում դիսլալիայի շտկման այնպիսի մեթոդների ներմուծումն ու կիրառումը, որոնք, համապատասխանեցնելով մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին, թույլ կտան իրականացնել արդյունավետ լոգոպեդական աշխատանքը հանրակրթությունում: Հարկ ենք համարում շեշտադրել այն կարևորագույն հանգամանքը, որ լոգոպեդական աշխատանքի իրականացման պայմաններում, մայրենի լեզվի, տվյալ դեպքում՝ հայերենի յուրահատուկ օրինաչափությունները շատ դեպքերում հաշվի չեն առնվում, որով էլ հիմնավորվում է մեր կողմից ընտրված ատենախոսության թեմայի արդիականությունը:

Հետազոտության նպատակը: Հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման յուրահատուկ միջոցների և մեթոդների մշակումն է:

Հետազոտության օբյեկտը: Հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման լոգոպեդական գործընթացն է:

Հետազոտության առարկան: Հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկմանն ուղղված լոգոպեդական աշխատանքների կիրառման միջոցներն ու մեթոդներն են:

Հետազոտության վարկածը: Ենթադրվում է, որ հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման գործընթացում կիրառվող համապատասխան մեթոդական պահանջների, միջոցների, հնարների գիտական հիմնավորումն առավել արդյունավետ կարող է նպաստել հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող սովորողների խոսքային խնդրի հաղթահարմանը, եթե՝

- մշակվեն հայախոս երեխաների դիսլալիայի կանխարգելման, խոսքային կարիքի գնահատման, շտկման, խորհրդատվական աշխատանքների կազմակերպման, գիտատեսական, գիտագործնական մեթոդներ և միջոցներ,
- լոգոպեդական գործընթացում կիրառվեն դիսլալիայի շտկման այնպիսի մեթոդներ, որոնք համապատասխանեցնելով մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին, թույլ կտան իրականացնել արդյունավետ լոգոպեդական աշխատանքը հանրակրթությունում:

Ելնելով հետազոտության նպատակից, օբյեկտից, առարկայից և վարկածից՝ մեր կողմից առաջադրվել են հետազոտության հետևյալ **խնդիրները**.

1. Ուսումնասիրել և գնահատել հայախոս երեխաների հնչարտաբերման կարողությունները կրթական գործընթացում և ընտրել դրանց զարգացման լոգոպեդական արդյունավետ մեթոդներ:

2. Վերլուծել հայախոս երեխաների հնչարտաբերման և հնչութային ընկալման զարգացման յուրահատուկ օրինաչափությունները, խոսքային խնդրի հաղթահարման լոգոպեդական պայմանները, դասավանդման մեթոդների համապատասխանությունը արտաբերական գործառույթների ձևավորման գործընթացում, որոնք համապատասխան մեթոդիկայի կիրառման պայմաններում կնպաստեն դիսլալիայի շտկմանը:

3. Մշակել հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման լոգոպեդական համալիր միջոցներ ու մեթոդներ և փորձարարական ճանապարհով հիմնավորել դրանց արդյունավետությունը:

Առաջադրված խնդիրների լուծման համար ընտրվել և կիրառվել են հետազոտության հետևյալ **մեթոդները**.

- մասնագիտական գրականության ուսումնասիրություն և վերլուծություն,
- լոգոպեդների և ուսուցիչների մանկավարժական աշխատանքի առաջատար փորձի ուսումնասիրում և վերլուծություն,

- հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող սովորողների բժշկամանկավարժական փաստաթղթերի ուսումնասիրում և վերլուծություն,
- հոգեբանամանկավարժական հետազոտման մեթոդներ՝ դիտում, զրույց, հարցում, անկետավորում,
- ստուգողական փորձարկումներ,
- խոսքային քարտերի և անամնետիկ տվյալների ուսումնասիրություն, հարցում, թեստավորում,
- մանկավարժական գիտափորձ՝ հաստատող, ուսուցանող,
- ստացված արդյունքները ընդհանրացնող որակական և վիճակագրական մշակման մաթեմատիկական մեթոդների կրառում:

Հետազոտության տեսական և մեթոդաբանական հիմք են հանդիսացել հետևյալ հիմնական գիտական սկզբունքներն ու դրույթները. որոնք հաստատվել են լոգոպեդիայի, ընդհանուր և հատուկ մանկավարժության բնագավառում, մասնավորապես՝

- Անձի զարգացման և ձևավորման առաջատար գործունեության մասին տեսությունը (А.Н. Леонтьев, 1977):
- Գործողությունների և հասկացությունների փուլային ձևավորման տեսությունը (П.Я. Гальперин, 1976; М.М. Боген, 1988):
- Զարգացնող ուսուցման տեսությունը (Д.Б. Эльконин, 1978; В.В. Давыдов, 1966):
- Անձի կարողությունների և հմտությունների զարգացման համալիր մոտեցման տեսությունը (Պ. Հ. Ժրատտ, Ա. Խ. Ալլեն, 1989):
- Մայրենի լեզվի ուսուցման գործնական ուղղվածության տեսությունը (Ա. Կ. Ակսեռնովա, Մ. Ֆ. Գնեզդիլով, Վ. Վ. Վորոնկովա):
- Փոխհատուցման տեսությունը (Л.С. Выготский, 1983; 2003):

Հետազոտության գիտական նորոյթը.

- Ուսումնասիրվել և սահմանվել են հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման հատուկ միջոցներ ու մեթոդներ:
- Բացահայտված և հիմնավորված են հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների խոսքային խնդիրների առանձնահատկությունները կատարյալ հնչարտաբերման ձևավորման գործընթացում:
- Մշակվել են դիսլալիայի շտկման առավել արդյունավետ միջոցներ, մեթոդներ, որոնք արտահայտում են սովորողների հնչարտաբերման զարգացումը բանավոր և գրավոր խոսքի զարգացման բավարար մակարդակի ուսումնասիրմամբ և վերլուծությամբ, համապատասխանում են մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին և հնարավորություն են ընձեռում իրականացնել արդյունավետ լոգոպեդական աշխատանք հանրակրթությունում.

փորձարարական ճանապարհով հիմնավորվել է դրանց արդյունավետությունը:

Հետազոտության տեսական նշանակությունը: Ուսումնասիրվել է հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող հայախոս սովորողների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքի համալիր մոտեցումը մայրենի լեզվի օրինաչափություններին համապատասխան: Ընդլայնվել են դիսլալիայի մեխանիզմների տեսական պատկերացումները հնչարտաբերման տարբեր խանգարումների առկայության դեպքում, որոնք էլ հնարավորություն են տալիս մշակել հետազոտման ավելի արդյունավետ միջոցներ և ձևեր՝ դիսլալիայի շտկումը հայերենի օրինաչափությունների հաշվառմամբ կազմակերպելու համար: Մշակվել և հիմնավորվել է դիսլալիայի շտկման համալիր մեթոդական համակարգ, որն ուղղված է տարրական դպրոցում սովորողների՝ հնարավորինս անսխալ հնչարտաբերման ձևավորմանը:

Հետազոտության գործնական նշանակությունը հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման յուրահատուկ միջոցների, մեթոդական մոտեցումների մշակումն ու դրանց ներդրումն է դպրոցական ուսուցման պրակտիկայում:

Հետազոտության նյութերը, հնչարտաբերման խանգարումների շտկման նպատակով, կիրառվել են Երևանի քաղաքի № 145՝ հանրակրթական, ՀՄԿ -ի, № 37՝ ներառական կրթություն իրականացնող, Գավառ քաղաքի №1՝ ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների լոգոպեդական գործընթացի կազմակերպման աշխատանքում և կարող են օգտագործվել դպրոցական հաստատությունների լոգոպեդական և մանկավարժական անձնակազմի կողմից: Անցկացված հետազոտության արդյունքների հավաստիությունն ու հիմնավորումը շեշտադրվել է տարբեր բնագավառների գիտական նվաճումների վրա հիմնված մեթոդոլոգիական մոտեցմամբ, հետազոտության խնդիրների և ուսումնասիրվող դրոյթների բնույթին համապատասխան համակարգային մեթոդների ռեալիզացմամբ, վիճակագրական ժամանակակից մեթոդների կիրառմամբ, ստացված որակական և քանակական արդյունքների ներդրմամբ:

Պաշտպանությանը ներկայացվող հիմնական դրույթները.

1. Տարրական դպրոցում հնչարտաբերման խանգարումների շտկման ուղղությամբ տարվող հետազոտությունները, որոնք կներառեն հայերենի հնչյունային համակարգի և հայախոս երեխաների հնչարտաբերման առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունը, թույլ կտան բացահայտել դիսլալիայի շտկման մոտեցումները:

2. Տեսականորեն և գիտականորեն հիմնավորված մեթոդների և միջոցների կիրառումը, որն ուղղված է հայախոս երեխաների հնչարտաբերման առանձնահատկությունների զարգացմանը, մայրենի լեզվի առանձնահատկություններից ելնելով, դիսլալիայի շտկումը դարձնում է ավելի արդյունավետ և կատարյալ:

3. Հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող սովորողների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքների ճիշտ և ժամանակին կազմակերպումը նպաստում է ինչպես երեխաների խոսքի զարգացման, այնպես էլ՝ գրավոր խոսքի գործընթացի ամբողջական ձևավորմանը և սոցիալական հարմարողականությանը:

Հետազոտության արդյունքների հիմնավորումն ու հավաստիությունն ապահովված է հետազոտվողների բավարար քանակակազմով, անցկացված աշխատանքի ծավալով, հետազոտության ժամանակակից և համապատասխան մեթոդների կիրառմամբ, փաստացի փորձարարական նյութի մանրազնին վիճակագրական մշակմամբ:

Երկամյա հետազոտության արդյունքները քննարկվել և զեկուցվել են Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի, ասպիրանտների, հայցորդների և գիտաաշխատողների 2014-2018թ.թ. գիտաժողովներում, ինչպես նաև, սույն համալսարանի Հատուկ և ներառական կրթության ֆակուլտետի <<Լոգոպեդիայի և վերականգնողական թերապիայի>>, <<Հատուկ հոգեբանություն և մանկավարժություն>> ամբիոնների կողմից պարբերաբար կազմակերպված առաջավոր փորձը լուսաբանող գիտագործնական սեմինարների և հաշվետվությունների ժամանակ:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկում: Հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող սովորողների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման մանկավարժական դիտումները և գնահատումները հնարավորություն տվեցին համակարգել լոգոպեդական աշխատանքների ուղղվածության և հայախոս երեխաների խոսքային կարիքի բավարարման այն պահանջները, որոնք դրված են հետազոտության խնդիրների և ուսումնասիրվող դրույթների բնույթին համապատասխան համակարգային մեթոդների և կիրառված թեստերի առջև:

Ատենախոսության թեմայով՝ 2014-2018թթ. հրատարակված գիտական հոդվածներում տեղ գտած աշխատանքային դրույթները և լոգոպեդական աշխատանքների համար նախատեսված մոտեցումների, վարժությունների, հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման մասին գործնական խորհուրդները հնարավորություն են ընձեռում հայախոս երեխաների հետ անցկացվող լոգոպեդական աշխատանքները դարձնել ավելի արդյունավետ, զուգակցել դրանք սոցիալ-հոգեբանական և ֆունկցիոնալ գործընթացների զարգացման արդյունավետ մեթոդներին:

Ատենախոսության հիմնական դրույթների հիմնավորումն ու ճշգրտությունը երաշխավորված է նաև հրատարակումներով, զեկույցներով, ստացված արդյունքների վերլուծության հրապարակային քննարկումներով և դրանք դպրոցական պրակտիկա ներդնելու փաստերով:

Ատենախոսության կառուցվածքն ու ծավալը: Ատենախոսությունը շարադրված է 200 էջ համակարգչային տեքստով, կազմված է ներառությունից,

երեք գլխից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից: Ատենախոսության տեքստը պարունակում է՝ 11 աղյուսակ, 8 տրամագիր և 5 հավելված:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ատենախոսության ներածականում հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը, բացահայտված է հիմնախնդրի մշակվածության աստիճանը, ներկայացված են հետազոտության նպատակը, գիտական վարկածը, նպատակից և գիտական վարկածից բխող հետազոտության խնդիրները, առարկան, օբյեկտը, տեսական և մեթոդաբանական հիմքերը, հետազոտության մեթոդները, գիտական նորոյթը, տեսական և գործնական նշանակությունը, հետազոտության հավաստիությունն ու հիմնավորվածությունը, փորձաքննությունը:

Ատենախոսության **«Հիմնախնդրի դրվածքը ժամանակակից լոգոպեդիայում»** խորագրով առաջին գլուխը բաղկացած է չորս ենթագլխից:

Առաջին գլխի՝ «Հնչարտաբերման գործընթացի զարգացման գիտատեսական վերլուծություն» ենթագլխում լուսաբանված են տարբեր հեղինակների (Ս. Գ. Աբրահամյան, Ն. Ա. Պառնասյան, Հ. Ա. Օհանյան, Խ. Գ. Բաղիկյան, Գ.Բ.Զահուկյան 1999, 2003) մոտեցումները խոսքի հնչարտաբերական կողմի զարգացման գործընթացի վերաբերյալ, ներկայացված է վերջինիս դերը խոսքի հնչարտաբերական կողմի սահմանափակման հարցում և հիմնավորված է հայերենի բազմահնչյունության և արտաբերական ունակությունների ձևավորման կապը համեմատական վերլուծության միջոցներով՝ տարբեր լեզուների համանման հնչյունների հնչարտաբերական թերությունների բոլոր այն գործողությունների (ֆիզիոլոգիական, շարժողական, արտաշնչական) ամբողջական վերլուծությամբ, որոնց արդյունքում էլ ձևավորվում է հնչյունաբանական միավորի (հնչյունի, վանկի) արտասանությունը, ձայնարտաբերական հատկությունների գոյացումը (Ս. Գ. Աբրահամյան 1978):

«Հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների խոսքի զարգացման ժամանակակից մոտեցումները» խորագրով երկրորդ ենթագլխում ներկայացված է հիմնախնդրի դրվածքը՝ հայկական լոգոպեդիայում՝ վերջին տասնամյակում հնչարտաբերման խանգարումների լոգոպեդական աշխատանքի կազմակերպման հարցերը լուսաբանող հետազոտությունների վերլուծությամբ: Հիմնավորած է հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման գործընթացում կիրառվող համապատասխան մեթոդական պահանջների, միջոցների, հնարների գիտական ուղղվածությունը, խոսքային կարիքի գնահատման, շտկման, խորհրդատվական աշխատանքների կազմակերպման նպատակով: Բացահայտված է դիսլալիայի շտկման այսպիսի համակարգային մեթոդների կիրառական նշանակությունը, որոնց

համապատասխանությունը մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին թույլ կտա իրականացնել արդյունավետ լոգոպեդական աշխատանքը հանրակրթությունում (Ա.Գ.Կարապետյան, Գ.Ռ. Հովյան 1999, Ժ.Հ. Պայլոզյան 2005, Ա.Լ. Վարդանյան 2007, Ա.Լ.Վարդանյան, Գ.Ռ.Հովյան 2008, Ժ.Հ.Պայլոզյան, Է.Ռ.Թադևոսյան 2009, Գ.Ռ.Հովյան 2011, Գ.Գրիգորյան 2013, 2016, 2017):

«Հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների տարածվածության և խոսքի հնչարտաբերական-ձայնաբանական կարողությունների ձևավորման առանձնահատկությունների համեմատական վերլուծություն» խորագրով երրորդ ենթագլխում ներկայացված է հիմնախնդրի դրվածքը հնչարտաբերման խանգարումների տարածվածության և հնչարտաբերման ձևավորման առանձնահատկությունների վերլուծության ճանապարհով: Վերհանված են հայկական լոգոպեդիայում առկա խնդիրները գիտատեսական առումով, հիմնավորված է նման հետազոտությունների բացակայությունը, հետևաբար, որոշ խնդիրների առկայությունը հնչարտաբերման խանգարումների շտկմամբ զբաղվող մասնագետների համար, երբ հարկ է լինում գիտատեսական կամ գիտագործնական հիմնավորում տալ հայախոս երեխաների հնչարտաբերման ձևավորման գործընթացին մասնակցող խոսողական գործարանների կամ լեզվի հնչյունների ակուստիկական հատկանիշներին, արտաբերական եղանակին առնչվող հասկացություններին (Գ.Ռ. Հովյան 2010, Գ.Ֆ.Գրիգորյան, 2017):

« Հնչարտաբերման խանգարումների դասակարգման, գնահատման և լոգոպեդական օգնության կազմակերպման առանձնահատկությունները» խորագրով չորրորդ ենթագլխում հիմնավորված է հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկմանն ուղղված լոգոպեդական աշխատանքների կարևորությունը տարրական դասարաններում, վերլուծված է ուղղագրության և ուղղախոսության հիմք հանդիսացող խոսքային խնդիրների հաղթահարման և հնչարտաբերման կարողությունների ձևավորմանն օժանդակող գործընթացը:

«Հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքի հետազոտություն» խորագրով ատենախոսության երկրորդ գլուխը բաղկացած է չորս ենթագլխից:

«Հետազոտության կազմակերպումը, խնդիրները, մեթոդները և աշխատանքի փուլերը» խորագրով առաջին ենթագլխում ներկայացված է դիտարկվող հիմնախնդրի՝ հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկմանն ուղղված լոգոպեդական աշխատանքների դրվածքը ուսումնական տարբեր հաստատություններում, հետազոտության առջև դրված խնդիրների լուծման համար կիրառված հետազոտության տեսական և փորձարարական մեթոդները: Հետազոտության արդյունքները վկայում են ուսումնասիրվող հիմնահարցի ուղղությամբ իրականացվող աշխատանքներում չլուծված մի շարք խնդիրների առկայությունը՝ թե՛ տեսական, թե՛ գործնական

առումներով: Հանրակրթական և ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների, ինչպես նաև Երևանի ՀՄԿ-ի լոգոպեդների աշխատանքային փորձի ծանոթացումը ցույց տվեցին, որ գիտական հետազոտությունները, որոնք ուղղված են հնչարտաբերման խանգարումների շտկման առանձնահատկություններին, լիովին չեն բավարարում հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման գործընթացում կիրառվող համապատասխան մեթոդական պահանջներին, բաղաձայնների արտաբերման գործընթացում գործնականում որպես կանոն չեն կիրառվում և կարիք ունեն բազմամակարդակ և լայնածավալ ուսումնասիրությունների: Հետևաբար անհրաժեշտություն է առաջանում հնչարտաբերման խանգարումների շտկման նոր մեթոդական համակարգի, ծրագրերի, տեսագործական նյութերի, մեթոդական մոտեցումների և հնարների մշակման՝ ինչպես մասնագետների, այնպես էլ՝ ծնողների համար: Ատենախոսության այս ենթաբաժնում իրականացված հետազոտությունն ամբողջությամբ ներկայացված է մի քանի փոխկապակցված փուլերով: Փորձագիտական հետազոտության փուլի արդյունքները դրվել են երկամյա ուսուցողական մանկավարժական գիտափորձի կազմակերպման և անցկացման հիմքում (2015-2017թթ.): Ընդհանուր առմամբ ամբողջ հետազոտությանը մասնակցել են հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող 172 երեխաներ, որոնցից փորձագիտական հետազոտությանը (2015-2017թթ.) մասնակցել են 86՝ առաջինից չորրորդ դասարանցիներ: Փորձարկվող սովորողներից 56 սովորողները տղաներ են (65%), իսկ մյուսները՝ 30-ը՝ աղջիկներ (35%): Հետազոտության այս փուլում անցկացվել է հնչարտաբերման խանգարում ունեցող սովորողների խոսքի շտկմանն ուղղված հարցերի իրազեկության սոցիալական հարցում լոգոպեդների և ուսուցիչների (120), ծնողների (110), ուսանողների (74) հետ: Այն իրականացվել է մեր կողմից ընտրված, համակարգված, մշակված հարցաթերթիկներով (հավելված 4):

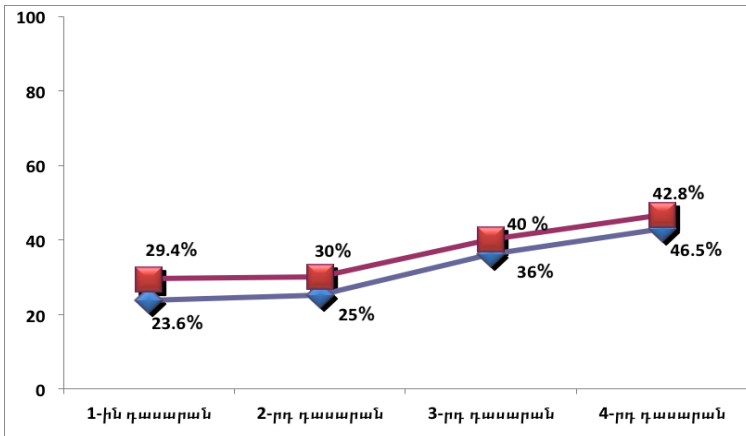
«Հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող հայախոս երեխաների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքների դրվածքի վերլուծությունը կրթական հաստատություններում» խորագրով երկրորդ ենթաալիսում ուսումնասիրել և վերլուծել ենք ՀՀ կրթական հաստատություններում գործող լոգոպեդական ծրագրերը (շտկողական աշխատանքներ կրտսեր դպրոցում) և Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության և Կրթական բարեփոխումների կենտրոնի կողմից հրատարակված հանրակրթական դպրոցի ծրագիրը: Նշենք, որ մեր հանրապետությունում դեռևս չկան խոսքային խնդիրներ ունեցող երեխաների համար մշակված և փորձառությամբ ստուգված հատուկ ծրագրեր, իսկ լոգոպեդներն էլ աշխատում են առանց այդ ծրագրերի: /տես հավելված 1/:

«Հնչարտաբերման խանգարումների շտկման լոգոպեդական աշխատանքի և անցկացված հետազոտության արդյունքների մեթոդական վերլուծություն» խորագրով երրորդ ենթաալիսում ներկայացված է

հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող 172 սովորողների հետ իրականացված լոգոպեդական աշխատանքների վերլուծությունը Փորձագիտական հետազոտությանը (2015-2017թթ) մասնակից 86՝ առաջինից չորրորդ դասարանցիների հնչարտաբերման խանգարումները պայմանավորված էին հնչությային լսողության թերզարգացմամբ (1-ին խումբ), արտաբերական-հնչությային խնդիրներով (2-րդ խումբ), երբ հնչարտաբերման թերությունները արտահայտվում էին հնչյունների շփոթումներով, դրանց անտեղի կիրառմամբ և արտաբերական-հնչյունային խնդիրներով (3-րդ խումբ), երբ խոսքի հնչյունային ձևավորման տվյալ տիպի թերությունը պայմանավորված էր արտաբերական սխալ դիրքավորումներով: Առաջին խմբում ընդգրկվել են ակուստիկական-հնչությային դիսլալիա ունեցող 33 սովորողներ, երկրորդ խումբն են կազմել 28 սովորողներ, որոնց հնչարտաբերման խանգարումը կրել է արտաբերական-հնչությային բնույթ, իսկ երրորդ խմբի 25 երեխաներն ունեցել են արտաբերական-հնչյունային դիսլալիա: Ստուգողական խմբում ընդգրկված երեխաները, ըստ իրենց հնչարտաբերման խնդիրների պայմանականորեն բաժանվել են 3 խմբի: Այսինքն՝ փորձագիտական հետազոտության համար ընտրված խմբերը թե ըստ տարիքի և թե ըստ հնչարտաբերման խանգարման բնույթի համակազմ էին:

Մեր կողմից ուսումնասիրության են ենթարկվել նաև ստուգողական խմբում ընդգրկված սովորողների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքի առանձնահատկությունները: Հետազոտության առաջադրված նպատակին և խնդիրներին համապատասխան հետազոտվել են արտասանական կարողությունների, հմտությունների զարգացման և հնչյունային ընկալման ակտիվության բարձրացման ուղիները, սովորողների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքների ճիշտ և ժամանակին կազմակերպումը, իրականացվել են փորձարկվողների հնչարտաբերման առանձնահատկությունների ուսումնասիրություններ:

Հետազոտության արդյունքները վկայում են, որ հնչարտաբերման խանգարումների շտկման լոգոպեդական աշխատանքում լոգոպեդները չէին կարևորում համակարգային մեթոդների կիրառումը և հնչյունադրման աշխատանքները չէին համապատասխանեցնում մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին: Չնայած այս հանգամանքին, այնուամենայնիվ, փորձարկվողներն ունենում են հնչարտաբերման խնդիրների հաղթահարման դրական ցուցանիշներ: Այս պայմաններում ստուգողական խմբի 86 փորձարկվողներից միայն 34 սովորողներն էին (29,4%) ունեցել ճիշտ հնչարտաբերում (տրամագիր 1):

Տրամագիր 1. 1-4-րդ դասարանների սովորողների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման համեմատական ցուցանիշները:

Վերլուծելով հետազոտման արդյունքներն ըստ տարիքի՝ դժվար չէ նկատել, որ ճիշտ և լիահունչ հնչարտաբերման ցուցանիշները համեմատաբար աճում են դասարանից դասարան: Այսպես, եթե առաջին դասարանում հնչարտաբերման խանգարման շտկման դրական ցուցանիշներ ունենում էր փորձարկվողների 23,6%, ապա չորրորդ դասարանում այդ ցուցանիշները կազմում էին 46,5% (աղյուսակ 1): Վերոնշյալ փաստարկները վկայում են, որ որքան էլ հայկական լոգոպեդիայում վերջին տասնամյակում իրականացված հետազոտությունները լուսաբանում են հնչարտաբերման խանգարումների լոգոպեդական աշխատանքի կազմակերպման հարցերը, այնուամենայնիվ, հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման խնդիրները թե տեսականորեն և թե գործնականորեն ամբողջությամբ լուսաբանված չեն և հնչարտաբերման խանգարումների ուղղությամբ մատուցվող և ցուցաբերվող մասնագիտական մոտեցումներն ու մեթոդները, ինչպես նաև հանրակրթությունում իրացվող լոգոպեդական աշխատանքները կարիք ունեն կատարելագործման:

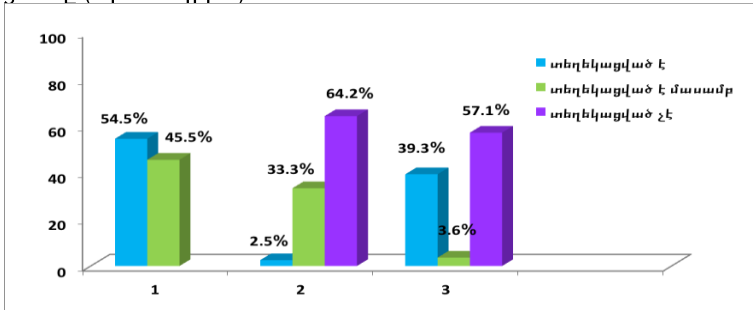
Աղյուսակ 1

Փորձարկվողների հնչարտաբերման խանգարման շտկման դրական ցուցանիշներ

Դասարան	Հնչարտաբերման մակարդակը	Փորձարկվողխմբեր							
		Փորձարարական n=86 I դասարան n=31 II դասարանn=24 III դասարանn=15 IV դասարանn=16				Ստուգողական n=86 I դասարանn=31 II դասարանn=24 III դասարանn=15 IV դասարանn=16			
		Մինչև գիտափորձը		Գիտափորձից հետո		Մինչև գիտափորձը		Գիտափորձից հետո	
		բաց	%	բաց	%	բաց	%	բաց	%
I	Լավ	-	-	16	51.6	-	-	10	33
	Բավարար	17	54.8	15	48.4	16	51.6	15	48
	Անբավարար	14	45.2	-	-	15	48.4	6	19
II	Լավ	-	-	14	58.3	-	-	9	37.5
	Բավարար	14	58.3	10	41.7	12	50	10	41.8
	Անբավարար	10	41.7	-	-	12	50	5	20.7
III	Լավ	-	-	8	53.3	-	-	5	33.3
	Բավարար	10	66.6	7	46.7	10	66.6	7	46.7
	Անբավարար	5	33.4	-	-	5	33.4	3	20
IV	Լավ	-	-	8	50	-	-	7	43.7
	Բավարար	8	50	8	50	8	50	7	43.7
	Անբավարար	8	50	-	-	8	50	2	12.6
Ընդամենը	Լավ	-	-	46	53.5	-	-	31	36
	Բավարար	49	56.9	40	46.5	46	53.4	39	45.4
	Անբավարար	37	43.1	-	-	40	46.6	16	18.6

«Հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների հետ իրականացվող լոգոպեդական պարապմունքների կազմակերպման ուղղված մասնագետների իրազեկման սոցիալական հետազոտություն» խորագրով չորրորդ ենթապլյուսում ներկայացված հետազոտման արդյունքների հիման վրա կարելի է հաստատել, որ չնայած շատ հարցված լոգոպեդներ, ուսուցիչներ և բարձր կուրսեցիներ իրազեկ էին մայրենի լեզվի օրինաչափություններին համապատասխան հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների խոսքային խնդիրների հաղթահարման գործընթացներին, այնուամենայնիվ, նրանք չկարողացան նշել կոնկրետ այնպիսի միջոցներ, պայմաններ կամ մեթոդներ, որոնք կարելի է կիրառել լոգոպեդական գործընթացում բաղաձայնների ենթատեսակային դասակարգումներին համապատասխան իրականացվող լոգոպեդական մեթոդների, միջոցների

կատարելագործմանը: Այսպիսով, ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների 60 հարցված ուսուցիչներից 39-ը (64,2%) և Խ.Արովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի Հատուկ կրթության ֆակուլտետի 74 բարձր կուրսեցիներից 42-ը (57,1%) բավարար պատկերացում չունենին կիրառվող այն միջոցների մասին, որոնք նպաստում են ծայնեղ, ծայնորդ կամ խուլ և շփական հնչյունների շտկման արդյունավետության բարձրացմանը (տրամագիր 2):

Տրամագիր 2. Հարցված մասնագետների տեղեկացվածության ցուցանիշները լոգոպեդական գործընթացում բաղաձայնների ենթատեսակային դասակարգումներին համապատասխան իրականացվող մեթոդների, միջոցների կատարելագործման վերաբերյալ:

Մանկավարժական ստուգողական փորձերը թույլ տվեցին առաջարկել հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների հաղթահարման, հնչյութային ընկալման հմտությունների, կարողությունների ճիշտ զարգացման համար փորձարարորեն հիմնավորված հատուկ հանձնարարություններ, վարժություններ և խաղեր, ինչը մեզ հնարավորություն տվեց ղեկավարել հնչարտաբերման զարգացման գործընթացը և լայն կիրառել ինչպես գործնականում, այնպես էլ՝ գիտական հետազոտություններում:

Ատենախոսության՝ «**Լոգոպեդական աշխատանքների կազմակերպման առանձնահատկություններն հնչարտաբերման խանգարումների շտկման գործընթացում**» խորագիրը կրող երրորդ գլուխը բաղկացած է երեք ենթագլխից:

«**Լոգոպեդական հետազոտության բովանդակությունը հնչարտաբերման խանգարումների շտկման գործընթացում**» խորագրով առաջին ենթագլխում շարադրված է հնչարտաբերման թերություններ ունեցող կրտսեր դպրոցականների հետազոտման հերթականությունը, արտաբերական ապարատի կառուցվածքի և շարժունակության, հնչարտաբերման և հնչյութային ընկալման վիճակի մանրակրկիտ ուսումնասիրման ճանապարհով: Իրականացված լոգոպեդական աշխատանքի կազմակերպման ընթացքում

հնչարտաբերման ապարատի հետազոտումն սկսել ենք բոլոր օրգանների՝ շուրթեր, լեզու, ատամներ, ծնոտներ, քիմք, կառուցվածքի ուսումնասիրմամբ:

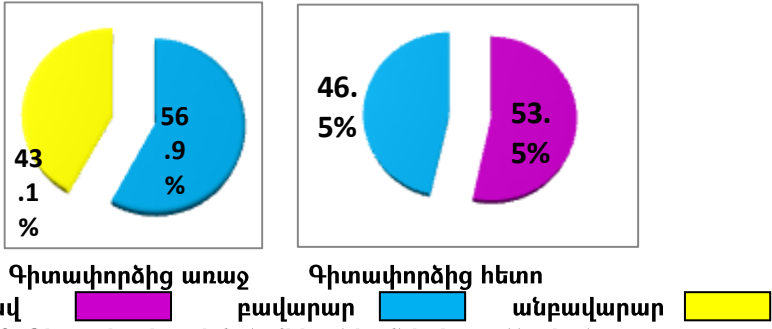
Համակարգված հետազոտության իրականացումը թույլ է տալիս հայտնաբերել հնչարտաբերման օրգանների կառուցվածքային թերությունները: Տրված է խոսքային հաղորդակցման միջոցների ձևավորման տեսագործական հիմնավորումը, ներկայացված են համակարգում առկա թերի կողմերը և լոգոպեդական աշխատանքների կազմակերպման ընդհանուր նկարագիրը, փուլերը:

«Լոգոպեդական պարապմունքների կազմակերպման և անցկացման մեթոդները, միջոցները և հնարները հնչարտաբերման խանգարումների շտկման գործընթացում» խորագրով երկրորդ ենթագլխում ներկայացված են մայրենի լեզվի, տվյալ դեպքում՝ հայերենի բաղաձայնների արտաբերման յուրահատուկ օրինաչափությունները, գնահատվել և համակարգվել են սովորողների հնչարտաբերման խանգարումներն ըստ ձայնի և աղմուկի հարաբերության, ինչը մեր կողմից իրականացված հետազոտության պայմաններում հնարավորություն է ստեղծել ավելի արդյունավետ իրականացնել հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների խոսքային խնդիրների հաղթահարման գործընթացը:

«Հնչարտաբերման խանգարումների շտկման փորձարարական հետազոտության և խորհրդատվական աշխատանքների արդյունքները» խորագրով երրորդ ենթագլխում ներկայացված են լոգոպեդական արդյունավետ աշխատանքի իրականացման նպատակով անցկացված հաստատող գիտափորձերի և երկամյա ուսուցանող մանկավարժական գիտափորձի հիմնական ուղղությունները: Հաստատող գիտափորձով որոշվել է առաջինից չորրորդ դասարաններում սովորող երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման լոգոպեդական աշխատանքների ծավալը և նրանց հնչույթային ընկալման մակարդակ: Ուսուցանող գիտափորձի 2-րդ փուլում, ի տարբերություն հնչարտաբերման խնդիրների շտկման ավանդական միջոցների, դիսլալիա ունեցող երեխաները, ըստ մեր կողմից մշակված մեթոդների և պայմանների, մինչև հնչյունադրման բուն փուլին անցնելը, արտասանական կարողությունների և հմտությունների ձևավորման ուղղությամբ կատարել են որոշակի առաջադրանքներ և վարժություններ, որոնք վերաբերվել են հնչույթային լսողության զարգացմանը, խոսքի ընթացքում վանկերի անընդմեջ հոսքի մեջ հնչյուններին հետևելը: Քանի որ հնչույթները հանդես են գալիս արտաբերման ձայնային տարբերակներով, ապա կարևոր է, որ այդ հնչյունները արտաբերվեն կանոնակարգված ձևով, այսինքն՝ տվյալ լեզվի համակարգի համար ընդունված չափանիշներով: Այլապես՝ դրանք դժվար ընկալելի կլինեն լսողի համար:

Վերոհիշյալ հիմնադրույթների հաշվառմամբ է իրականացվել հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խնդիրների հաղթահարման գործընթացը: Նման համակարգային մոտեցումը հնարավորություն է ընձեռել

լոգոպեդական աշխատանքի իրականացման պայմաններում որոշել մայրենի լեզվի օրինաչափություններին համապատասխան դիսլալիայի շտկման արդյունավետությունը, որպես հնչույթային և արտաբերական գործառույթների զարգացման հիմնական ցուցանիշ: (տրամագիր 3)

Տրամագիր 3 .Դիսլալիայի շտկման մեխանիզմների գործնական մոտեցումների միջոցների կիրառման արդյունավետությունը փորձարարական խմբում/մինչև գիտափորձը և գիտափորձից հետո:

Հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեք խմբի բոլոր սովորողները համեմատաբար լավ և բավարար ցուցանիշներ են դրսևորել մանկավարժական գիտափորձի արդյունքում, իսկ ներկայացված ցուցանիշների վերլուծությունը թույլ է տալիս պնդել, որ հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման գործընթացում կիրառվող համապատասխան մեթոդական պահանջները, միջոցները և հնարները հնարավորություն են ընձեռում առավել արդյունավետ նպաստել հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող սովորողների խոսքային խնդրի հաղթահարմանը՝ կիրառելով խոսքային կարիքի գնահատման, շտկման, խորհրդատվական աշխատանքների կազմակերպման, գիտատեսական, գիտագործնական մեթոդներ և միջոցներ, որոնք համապատասխանեցնելով մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին, թույլ կտան իրականացնել արդյունավետ լոգոպեդական աշխատանքը հանրակրթությունում:

Այսպիսով, հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող սովորողների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքների վերլուծությունը թույլ տվեց որոշել դրանց արդյունավետությունը՝ ընտրված համապատասխան մեթոդների և միջոցների կիրառմամբ: Հաստատող գիտափորձով որոշվեց առաջինից չորրորդ դասարաններում սովորող երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման լոգոպեդական աշխատանքների ծավալը և նրանց հնչույթային ընկալման մակարդակը:

Եզրակացություն

Գիտամեթոդական գրականության վերլուծությունը, հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող հայախոս սովորողների հետ իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքնի գործնական փորձը, ինչպես նաև մեր կողմից իրականացված բազմաձևավալ հետազոտությունները և երկամյա մանկավարժական գիտափորձը թույլ են տալիս կատարել հետևյալ եզրակացությունն՝ իր հետևություններով.

1. Լեզվի հնչյունների արտաբերական բնութագրի բազմակողմանի վերլուծությունը և հայերենի բաղաձայնների արտաբերման յուրահատուկ օրինաչափությունների գնահատումն ու համակարգումը, թույլ է տալիս հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող երեխաների խոսքային խնդիրների հաղթահարման գործընթացն իրականացնել ավելի նպատակաուղղված միջոցներով:

2. Մշակվել և հիմնավորվել է դիսլալիայի շտկման համալիր մեթոդական համակարգ, որն ուղղված է տարրական դպրոցում սովորողների՝ հնարավորինս անսխալ հնչարտաբերման ձևավորմանը:

3. Բացահայտված է, որ ինչպես հանրակրթական, այնպես էլ ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների հարցված ուսուցիչների և մասնագետների զգալի մասը լոգոպեդական գործընթացում բաղաձայնների ենթատեսակային դասակարգումներին համապատասխան իրականացվող լոգոպեդական մեթոդներով, միջոցներով համապատասխան աշխատանքի կազմակերպման և անցկացման հարցերում տիրապետում են միայն որոշակի գիտելիքների և գործնական կարողությունների և որ միայն հարցված մասնագետների 45,5%-ը, ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների բազմամասնագիտական թիմի անդամների և ուսուցիչների 4,5%-ը և բարձր կուրսեցիների 31,7%-ը այս հարցի վերաբերյալ ունեին համեմատաբար տեղեկացվածության լավ մակարդակ:

4. Ատենախոսությունում ներկայացված են 1-4-րդ դասարաններում սովորող հնչարտաբերման խանգարումներ ունեցող հայախոս երեխաների խոսքային խնդրի հաղթահարման սահմանված նոր ուղիներ, իսկ մշակված մեթոդական համակարգն արտահայտում է սովորողների հնչարտաբերման զարգացումը՝ մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին համապատասխան և հնարավորություն ընձեռում իրականացնել արդյունավետ լոգոպեդական աշխատանք հանրակրթությունում:

5. Մանկավարժական ուսուցանող գիտափորձում, մեր կողմից առաջարկված մեթոդներն ու մոտեցումները, հետազոտության նյութերը, որոնք հնչարտաբերման խանգարումների շտկման նպատակով կիրառվել են Երևանի քաղաքի № 145՝ հանրակրթական, ՀՄԿ, № 37՝ ներառական կրթություն իրականացնող, Գավառ քաղաքի №1՝ ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների լոգոպեդական գործընթացի կազմակերպման

աշխատանքում, թույլ տվեցին էականորեն բարձրացնել հնչարտաբերման խանգարումների միտված լոգոպեդական աշխատանքի արդյունավետությունը:

6. Անցկացված հետազոտության արդյունքները վկայում են դիսլալիայի շտկման առավել արդյունավետ միջոցների, մեթոդների կիրառման անհրաժեշտության և մայրենի լեզվի ուսուցման և դասավանդման օրինաչափություններին համապատասխան արդյունավետ լոգոպեդական աշխատանք իրականացնելու մասին:

Առենախոսության հիմնական բովանդակությունն արտացոլվել է հետևյալ հրապարակումներում.

1. Գրիգորյան Գ. Խոսքային խանգարումների շտկման գործընթացում իրականացվող լոգոպեդական աշխատանքի առանձնահատկությունները. << Կանթեղ >> Գիտական Հոդվածների Ժողովածու N 2/55/ Երևան 2013թ., Ասողիկ Հրատարակչություն // էջ 252-258//
2. Գրիգորյան Գ. Նախադպրոցական տարիքի երեխաների բանավոր խոսքի խանգարումների հայտնաբերումը և կանխարգելումը. <<Նախաշավիղ >> Գիտամեթոդական Հանդես N 2 Երևան 2013 թ., էջ 32 - 38
3. Գրիգորյան Գ .Խոսքի զարգացումը օնտոգենեզում <<Մխիթար Գոշ >> Գիտական հոդվածներ N 2 Երևան 2014թ., էջ 192 - 199
4. Գրիգորյան Գ . Հովյան Գ. Հայախոս երեխաների հնչարտաբերման խանգարումների շտկման առանձնահատկությունները Հոդվածներ՝ «Կանթեղ» 4/69 գիտամեթոդական հանդեսի: Երևան 2016 ,Ասողիկ,, Հրատարակչություն /էջ127-135/:
5. Григорян Г. Овян Г. Актуальность проблемы коррекции звукопроизношения у детей с нарушениями речи. << Современное образование >> Сборник статей ст. 101-106 X международной научно - практической конференции, состоявшейся 25 октября 2017г., в город Пенза
6. Григорян Г. Оказание логопедической помощи по воспитанию у детей правильного звукопроизношения << Образование и педагогические науки в XXI веке Сборник статей международной научно-практической конференции>>, состоявшейся 20 ноября 2017г., в город Пенза. 210 ст ст.133-137

ГРИГОРЯН ГЕГЕЦИК ФРОНТИКОВНА

ОСОБЕННОСТИ КОРРЕКЦИИ НАРУШЕНИЙ АРТИКУЛЯЦИИ У АРМЯНОГОВОРЯЩИХ ДЕТЕЙ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01.-., Теория и история педагогики» (Специальная педагогика).

Защита диссертации состоится 08 февраля 2019 г., в 12:00 на заседании специализированного совета 020 ВАК „ Педагогика» по присуждению ученых степеней при Армянском государственном педагогическом университете им. Х. Абовяна по адресу: 0010, Ереван, ул. Тигран Меца 17.

РЕЗЮМЕ

Актуальность исследования. В научно-методической литературе именуются лишь отдельные работы, посвященные изучаемой проблеме (А. Варданян, Г. Амирбекян, В. Хебоян 2007, А. Варданян, Г. Амирбекян, Г. Овян, Г. Григорян 2008, Ж. Пайлозян, Э. Тадевосян 2009). Недостаточная же изученность и разработанность проблемы коррекции артикуляционных нарушений у армяноговорящих детей значительно затрудняет организацию и проведение логопедических работ с ними в общеобразовательных учреждениях. Поэтому разработка и внедрение в практику методической работы специальных средств и методов коррекции артикуляционных нарушений у армяноговорящих детей, синхронизирующих с обучением родного языка, закономерностями преподавания, станет основой эффективного решения изучаемой проблемы. Вышеизложенное и определяет актуальность изучаемой проблемы, её теоретическую и практическую значимость.

Цель исследования – разработать средства и методы для преодоления артикуляционных нарушений у армяноговорящих детей.

Задачи исследования:

1. изучить и оценить артикуляционные возможности армяноговорящих детей в образовательном процессе и подобрать логопедические результативные методы для их развития;

2. проанализировать своеобразные закономерности артикуляционных и звуковых восприятий у армяноговорящих детей;
3. разработать логопедические средства и методы для устранения артикуляционных нарушений у армяноговорящих детей и экспериментально обосновать их эффективность.

Научная новизна исследования:

- исследованы и определены основные средства и методы устранения логопедических нарушений у армяноговорящих детей;
- выявлены и обоснованы особенности речевых проблем у детей с артикуляционными нарушениями в процессе формирования совершенной артикуляции;
- разработаны средства и методы коррекции артикуляционных нарушений у армяноговорящих детей, синхронизирующих с обучением родного языка и закономерностями, экспериментально обоснована их эффективность

Теоретическая значимость исследования определяется теоретическим обоснованием, необходимостью и целесообразностью применения рекомендованных подходов для коррекции артикуляционных нарушений у армяноговорящих детей, а также получаемых результатов исследования.

Практическая значимость исследования определяется значимостью исследования в разработке и внедрении в логопедическую практику специальных средств и методов для устранения артикуляционных нарушений у армяноговорящих детей.

Апробация результатов исследования. Основные положения, результаты и выводы доказывались и обсуждались на совместных заседаниях кафедр «Логопедии и восстановительной терапии», «Специальной педагогике психологии» АГПУ им. Х. Абовяна, а также на научных конференциях, практических и семинарных занятиях.

Структура диссертации: работа изложена на 200 страницах компьютерного текста, состоит из введения, трёх глав, заключения, списка использованной литературы и приложения. Текст диссертации включает в себя: 11 таблиц, 8 диаграмм и 5 приложений.

GEGHETSIK F. GRIGORYAN

**PECULIARITIES OF ARMENIAN-SPEAKING CHILDREN
SPEECH DISORDER CORRECTION**

Thesis submitted for the degree of candidate of Pedagogical Sciences, Specialty
Area: 13.00.01 - "Theory and history of pedagogics" (Special pedagogy)

The defence of the dissertation will take place on 08 february, 2019 at 12:00 at the meeting of the specialized pedagogical committee "Pedagogy" 020 HAC for granting scientific degrees at the Armenian State Pedagogical University after Kh. Abovyan (address: Tigran Mets avenue 17, 0010, Yerevan, Armenia).

SUMMARY

The relevance of research: In the scientific-methodological literature there exist only individual works dedicated to the research issue (A. Vardanyan, G. Amirbekyan, V. Kheboyan 2007, A. Vardanyan, G. Amirbekyan, G. Ovyan, G. Grigoryan 2008, Zh. Paylozyan, E. Tadevosyan 2009). Insufficient study and development of the issue of correcting articulation disorders of Armenian-speaking children significantly complicates the organization and performance of speech therapy practice in general educational institutions.

Therefore, the development and introduction of special means and methods for correcting articulation disorders of Armenian-speaking children into the methodical work practice synchronizing the native language teaching and regularities, will become the basis for an effective decision of the studied issue.

The above mentioned determines the relevance of theoretical and practical significance of the studied issue.

Research object: To develop means and methods for overcoming the articulation disorders of Armenian-speaking children.

Research objectives:

1. To study and evaluate the Armenian-speaking children articulation possibilities in the educational process and select speech therapy effective methods for their development.
2. To analyze the peculiar patterns of articulation and sound perceptions of Armenian-speaking children.

3. To develop speech therapy tools and methods to eliminate articulation disorders of Armenian-speaking children and experimentally justify their effective

The scientific novelty of the research:

- The basic means and methods for the elimination of speech disorders of Armenian-speaking children have been investigated and identified.
- The features of speech problems of children with articulation disorders in the process of forming perfect articulation have been identified and justified.
- Tools and methods for the correction of articulation disorders of Armenian-speaking children synchronizing the native language teaching and regularities have been developed and their effectiveness has been experimentally justified.

The theoretical significance of the study is determined by theoretical justification of the necessity and expediency of applying the recommended approaches for correcting articulation disorders of Armenian-speaking children, as well as the research results.

The practical significance of the study is determined by the practical significance of the research which consists of the development and implementation of special means and methods for correcting articulation disorders in speech therapy practice of Armenian-speaking children.

Approbation of the research results: The main provisions, results and conclusions were proved and discussed at the joint meetings of departments during “Speech therapy and restorative therapy”, “Special pedagogy of psychology” in ASPU after Kh. Abovyan, as well as during scientific conferences of practical seminars.

The structure and scope of the Dissertation: The dissertation is presented on 200 pages of computer text, consists of Introduction, 3 Chapters, Conclusion, List of references and applications. The dissertation content includes: 11 tables, 8 diagrams and 5 applications.

